

УДК 159.922: 378.015

СПІВВІДНОШЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ Й ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ КОЛЕДЖУ

Вербова Ю.В., заступник директора з виховної роботи
Полтавський нафтогазовий геологорозвідувальний технікум
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Стаття присвячена опису результатів теоретичного й емпіричного дослідження співвідношення навчальної мотивації й ціннісно-смыслових орієнтацій студентів технічних спеціальностей. Проаналізовано основні теоретичні підходи до розуміння сутності мотиваційної сфери та навчальної мотивації особистості, її залежності від інтересу, спрямованості й потреб людини. Подано результати емпіричного дослідження мотивації навчання студентів технічних спеціальностей і її залежності від ціннісно-смыслових орієнтацій, осмисленості життя досліджуваних.

Ключові слова: мотиваційна сфера особистості, навчально-професійна мотивація, ціннісно-смыслові орієнтації, спрямованість особистості.

Статья посвящена описанию результатов теоретического и эмпирического исследования соотношения учебной мотивации и ценностно-смысловых ориентаций студентов технических специальностей. Проанализированы основные теоретические подходы к пониманию сущности мотивационной сферы и учебной мотивации личности, ее зависимости от интереса, направленности и потребностей человека. Представлены результаты эмпирического исследования мотивации учения студентов технических специальностей и ее зависимости от ценностно-смысловых ориентаций, осмысленности жизни испытуемых.

Ключевые слова: мотивационная сфера личности, учебно-профессиональная мотивация, ценностно-смысловые ориентации, направленность личности.

Verbova Yu.V. CORRELATION OF EDUCATIONAL MOTIVATION WITH VALUE-MEANING ORIENTATIONS OF STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

The article is aimed to reveal the results of theoretical and empirical research of correlation of educational motivation with value-meaning orientations of students of technical specialties. The main theoretical approaches to understanding the core of motivational sphere and educational motivation of personality, its dependence on the interest, directivity and needs of personality are analyzed. The results of empirical research of educational motivation of students of technical specialties and its dependence on value-meaning orientations, meaningfulness of life of respondents are submitted.

Key words: motivational sphere of personality, study-professional motivation, value-meaning orientations, directivity of personality.

Постановка проблеми. Формування навчальної мотивації студентів є однією з основних психолого-педагогічних проблем вишу, оскільки мотивацію потрібно розглядати як умову ефективного оволодіння знаннями, так і важливий чинник розвитку особистості фахівця.

На сьогодні у психологічній науці проведено багато досліджень, що висвітлюють специфіку мотивації навчання студентів різних спеціальностей, її формування та зміни в процесі професійної підготовки. Також дослідниками вивчені якісні й кількісні зміни, що відбуваються в ціннісній сфері молоді особистості під час опанування майбутньої професії. Проте бракує психологічних досліджень, у яких порівнювалися б ціннісно-смыслові орієнтації та особливості мотивації навчання студентів технічних спеціальностей.

Ступінь розробленості проблеми. У психології спрямованість особистості роз-

глядають як стійку домінуючу систему мотивів, яка визначає вибірковість стосунків і активність людини, сенс життя. Мотив не тільки провокує, а й направляє діяльність. Однак у людини можуть бути й неусвідомлені прагнення до діяльності у вигляді потягів та установок.

Установка є неусвідомленим станом готовності до діяльності, завдяки якій може бути задоволена певна потреба. Повторні ситуації роблять установку фіксованою, стійкою і можуть визначати у ряді випадків життєву позицію. Установки можуть бути позитивні та негативні.

Потяги – це недостатньо усвідомлені потреби. Вони розглядаються дослідниками у психології не як вроджені фактори поведінки, а як певний етап у формуванні мотиву. Потяги можуть згасати або усвідомлюватися і трансформуватися в бажання, а останні за активності волі – у прагнення як мотив діяльності. Прагнення може виявлятися в

намірі, мрії, ідеалі. Тому важливо знати, який ідеал формується в підлітка, до якого взірця він прагне.

У вітчизняній психології фундаментальні дослідження питань мотивації належать Л.І. Божович, Є.П. Ільїну, О.М. Леонтьєву, М.В. Матюхіній, С.Л. Рубінштейну, Г.І. Щукіній, П.М. Якобсону [1, с. 5]. У свою чергу, М.Й. Боришевський, Г.С. Костюк, Ю.М. Швалб розглядають мотивацію як важливий чинник психічної регуляції людської діяльності. Теоретичний аспект проблеми мотивації найбільш повно поданий у роботах О.М. Леонтьєва [4].

Існує теоретично визначена і практично обґрунтована необхідність виявлення особливостей залежності мотивації навчання від ціннісно-сміслових орієнтацій студентів коледжу, які опановують технічні спеціальності.

Об'єктом дослідження є ціннісно-сміслові орієнтації молоді особистості. Предмет дослідження – вплив ціннісно-сміслових орієнтацій студентів технічних спеціальностей на їхню мотивацію до навчання.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні, емпіричному дослідженні й порівнянні особливостей мотивації навчання студентів і їхньої залежності від ціннісно-сміслових орієнтацій.

Виклад основного матеріалу. Навчально-професійна діяльність у виші – це діяльність щоденна, багаторічна, систематична, що передбачає активну самостійну роботу самого студента з оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками. Тому вона залишає глибокий слід в особистості студента. Навчально-професійна діяльність має характер провідної діяльності.

Провідна діяльність має такі ознаки: 1) від неї залежать основні психологічні новоутворення на кожній стадії становлення й розвитку особистості; 2) у її формі виникають і розвиваються нові види діяльності, 3) у ній виникають і формуються приватні психічні процеси [2]. Навчально-професійна діяльність, що супроводжує студентський вік, має всі ці ознаки. Ця діяльність опосередковує формування психічних новоутворень особистості на етапі її навчання у виші. Зокрема, навчально-професійна діяльність забезпечує переважний розвиток мотиваційно-потребової, а на наступному етапі – професіоналізації й операціонально-технічної сфер особистості. Навчально-професійна діяльність містить у собі всі можливості, щоб, здійснюючи її, студент став високоосвіченою людиною, справжнім професіоналом.

Повноцінне здійснення провідної діяльності сприяє подальшому становленню особистості не тільки в професійному,

а й у соціальному, індивідуальному планах. Дослідження в цій галузі (Е.Ф. Зеєр, Є.О. Клімов, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, С.Д. Смирнов та ін. [3, с. 5]) виявили, що тривалість і якість професійного навчання (початкового, середнього й вищого) впливають на самовизначення та самореалізацію людини в певній професії, зростання її кваліфікації, зумовлюють конкурентоспроможність і професійну мобільність майбутнього фахівця. Для того щоб навчально-професійна діяльність виконувала особистісно-творчу та професійно орієнтовну функції, вона повинна бути варіативною, диференційованою й сама розвиватися, а для поступального розвитку особистості студента в навчально-професійної діяльності (як провідної діяльності) необхідна така її організація, за якої актуалізувалися б суперечності між вимогами провідної діяльності та її особистісним змістом для людини.

Згідно з О.М. Леонтьєвим, соціальні потреби, що визначають інтеграцію й спілкування, можна поділити на три основних типи, орієнтованих на таке: а) об'єкт або мету взаємодії; б) інтереси самого комунікатора; в) інтереси іншої людини або суспільства загалом. Їхнє співвідношення в особистості визначає властиву їй навчально-професійну мотивацію.

Однією з проблем оптимізації навчально-пізнавальної діяльності студентів є вивчення питань, пов'язаних із мотивацією учіння. Це визначається тим, що в системі «навчаючий – учень» студент є не тільки об'єктом управління цієї системи, а й суб'єктом діяльності, до аналізу навчальної діяльності якого у виші не можна підходити однобічно, звертаючи увагу лише на «технологію» навчального процесу, не приймаючи в розрахунок мотивацію. Як засвідчують соціально-психологічні дослідження, мотивація навчальної діяльності неоднорідна, вона залежить від безлічі чинників: індивідуальних особливостей студентів, характеру найближчої референтної групи, рівня розвитку студентського колективу тощо. З іншого боку, мотивація поведінки людини як психічне явище завжди є відображенням поглядів, ціннісних орієнтацій, установок того соціального шару (групи, спільності), представником якого є особистість.

Навчальна мотивація визначається як частковий вид мотивації, включений у певну діяльність, у цьому випадку діяльність навчання, навчальну діяльність. Як і будь-який інший вид, навчальна мотивація визначається низкою специфічних для цієї діяльності, у яку вона включається, факторів. По-перше, вона визначається самою

освітньою системою, освітнім закладом, по-друге, – організацією освітнього процесу, по-третє, – суб'єктивними особливостями учня, по-четверте, – суб'єктивними особливостями педагога й насамперед системи його ставлення до учня, справи, по-п'яте, – специфікою навчального предмета [5].

Навчальна мотивація, як і будь-який інший її вигляд, системна, характеризується спрямованістю, стійкістю й динамічністю. Так, у роботах Л.І. Божович на матеріалі дослідження навчальної діяльності студентів наголошувалося, що вона збуджується ієрархією мотивів, у якій домінуючими можуть бути або внутрішні мотиви, пов'язані зі змістом цієї діяльності і її виконанням, або широкі соціальні мотиви, пов'язані з потребою дитини посісти певну позицію в системі суспільних відносин. При цьому з віком відбувається розвиток співвідношення взаємодіючих потреб і мотивів, зміна провідних домінуючих потреб і їхньою своєрідною ієрархізацією [3].

При цьому А.К. Маркова підкреслює, що мотивація навчання складається з низки постійно змінюваних і таких, що вступають у нові відносини один із одним, спонукань (потреби й сенс учення для учнів, його мотиви, цілі, емоції, інтереси). Тому становлення мотивації є не просте зростання позитивного або посилювання негативного ставлення до учня, а ускладнення структури мотиваційної сфери, спонук, що входять до неї, поява нових, більш зрілих, іноді суперечливих відносин між ними [5]. Відповідно, під час аналізу мотивації стоїть складне завдання визначення не тільки домінуючого спонукача (мотиву), а й урахування всієї структури мотиваційної сфери людини.

Розглядаючи мотивацію навчання, А.К. Маркова підкреслює ієрархічність її будови. Так, до неї входять потреба в навчанні, сенс навчання, мотив навчання, мета, емоції, ставлення й інтерес. Характеризуючи інтерес як один із компонентів навчальної мотивації, необхідно звернути увагу на те, що в повсякденному побутовому й у професійному педагогічному спілкуванні термін «інтерес» часто використовується як синонім навчальної мотивації. Такий зсув понять пов'язаний, по-перше, з тим, що в теорії навчання саме інтерес був першим об'єктом вивчення в галузі мотивації (І. Герберт). По-друге, він пояснюється тим, що сам по собі інтерес – це складне неоднорідне явище. Інтерес визначається «як наслідок, як один із інтегральних виявів складних процесів мотиваційної сфери», і тут важлива диференціація видів інтересу й ставлення до учення. Інтерес, згідно з А.К. Марковою, може бути широким, плану-

ючим, результативним, процесуально-змістовним, навчально-пізнавальним і вищий рівень – перетворювальний інтерес [5].

Можливість створення умов виникнення інтересу до викладача, навчання (як емоційного переживання задоволення пізнавальної потреби) і формування самого інтересу наголошувалося багатьма дослідниками. На основі системного аналізу були сформульовані основні фактори, які сприяють тому, щоб навчання було цікавим для учня [1; 3; 5]. Відповідно, головною передумовою інтересу до навчання є виховання широких соціальних мотивів діяльності, розуміння її сенсу, усвідомлення важливості досліджуваних процесів для власної діяльності.

Необхідна умова для створення в студентів інтересу до змісту навчання й до самої навчальної діяльності – можливість виявити в навчанні розумову самостійність і ініціативність. Чим активніші методи навчання, тим легше зацікавити ними студентів. Основний засіб виховання стійкого інтересу до навчання – використання таких питань і завдань, вирішення яких вимагає від учнів активної пошукової діяльності [1].

Отже, мотивація навчання студентів – складне явище, що залежить від значної сукупності чинників, важливе місце серед яких належить і ціннісно-смісловим орієнтаціям, що й стало предметом дослідження.

Емпіричне дослідження навчально-професійної мотивації студентів та їхніх ціннісно-сміслових орієнтацій проводилося на базі Полтавського нафтового геологорозвідувального технікуму Полтавського національного технічного університету. Участь у дослідженні взяли 60 студентів першого курсу. Емпіричне дослідження дає змогу вивчити рівень мотиваційної спрямованості студентів на отримання знань, опанування професією чи отримання диплома, співвідношення їх із ціннісно-смісловими орієнтаціями.

Унаслідок проведення методики «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі» (за Т.І. Ільїною) визначено, що 26,6% студентів досліджуваної вибірки навчаються, щоб оволодіти професією. При цьому для 36,6% студентів головним мотивом навчання є отримання диплома, а навчальна мотивація решти досліджуваних направлена на набуття професійно важливих знань.

Отже, визначено, що найбільш вираженими різновидами мотивації досліджуваних є набуття професійно важливих знань (що відображає внутрішню налаштованість на майбутню професійну діяльність і її значи-

мість для студентів) і отримання диплома (відображає переважання зовнішньо детермінованої мотивації навчання в респондентів).

Також у межах цього емпіричного дослідження нами здійснювалось порівняння мотивації навчання студентів із різним рівнем навчальних досягнень. Вивчення мотивів діяльності студентів із різним рівнем успішності проводилось за методикою А.О. Реана, В.О. Якуніна. Результати дослідження за цією методикою подано на рисунку 1.

Як свідчать дані, подані на рисунку 1, студенти-техніки з різною успішністю мають схожі та відмінні риси в структурі мотивації. Зокрема, для студентів із високою успішністю провідними є внутрішні професійні й пізнавальні мотиви. Такі досліджувані прагнуть набутти глибокі та міцні професійні знання, стати висококваліфікованими фахівцями, забезпечити успішність майбутньої професії, отримати інтелектуальне задоволення від процесу учіння. При цьому досліджуваним властивий і зовнішній мотив навчання – отримати схвалення батьків і оточуючих.

Для студентів із низькою успішністю провідними є зовнішні мотиви навчання. Вони виражаються в орієнтованості юнаків на отримання диплому, успішне продовження навчання на подальших курсах. Такі досліджувані не схильні запускати предмети навчального циклу, досягти схвалення батьків та оточуючих. Також респондентам властивий виражений внутрішній професійний мотив – забезпечити власну успішність у майбутньої професійній діяльності.

Отже, нами визначено, що студенти технічних спеціальностей характеризуються переважанням внутрішньої мотивації, що свідчить про їхнє налаштування на отримання професійно важливих знань. Також їм властива зовнішня мотивація навчання, що виражається в налаштованості на отримання диплома. Також визначено, що більш успішні в навчанні досліджувані ха-

рактеризуються переважанням внутрішньої мотивації навчання, а менш успішні – зовнішньою мотивацією навчання. Тобто, властива студентам мотивація навчання значною мірою визначає успішність їхньої навчальної діяльності.

Нами також було проведено дослідження ціннісно-смыслових орієнтацій студентів. За результатами проведення методики «Тест смысловиттєвих орієнтацій» Д.О. Леонтьєва нами визначено, що 45% досліджуваних характеризується вираженою осмысленістю життя. Тобто, вчинки та дії, які вони здійснюють, підпорядковуються загальній логіці їхнього життя, підкоряються властивим їм смыслом і смысловим настановам. Також 18% студентів мають середній рівень осмысленості життя. Вони в життєвих вчинках переважно орієнтуються на свої смыслові настанови, але в деяких ситуаціях можуть діяти на протигагу властивим їм життєвим смыслом, порушуючи логіку попередньо вчинених дій.

Окрім цього, 37% студентів характеризується низьким рівнем осмысленості життя. Вони не мають провідних смыслових настанов, які регулюють їхню життєдіяльність, вчинки часто мають ситуативний характер і не підкоряються загальній життєвій логіці. Таким студентам властиві мінливість поведінки, що виражається й у професійному спрямуванні, виборі професії та сфери діяльності.

За результатами проведеного емпіричного дослідження нами визначено такі ціннісні орієнтації досліджуваних, діагностовані за методикою М. Рокіча. Студенти найбільш вираженою серед термінальних цінностей вважають активне дієве життя (43%). Вони орієнтовані на зайняття активної життєвої позиції й прийняття відповідальності за свої вчинки, намагання реалізуватись у різних сферах. Також пріоритетними студенти визначають такі ціннісні орієнтації, як любов (22%), цікава робота (19%) та наявність хороших і вірних друзів (8%).

Серед найактуальніших інструментальних цінностей студенти відзначають такі як освіченість (27%), широта поглядів (25%) та ефективність у справах (23%). Переважання таких інструментальних цінностей відображає орієнтованість молоді на професійне самовизначення й активну реалізацію свого потенціалу в професійній діяльності. Тобто, за допомогою наявної освіти, розвинутого інтелекту та різнобічного досвіду, власної дієспроможності

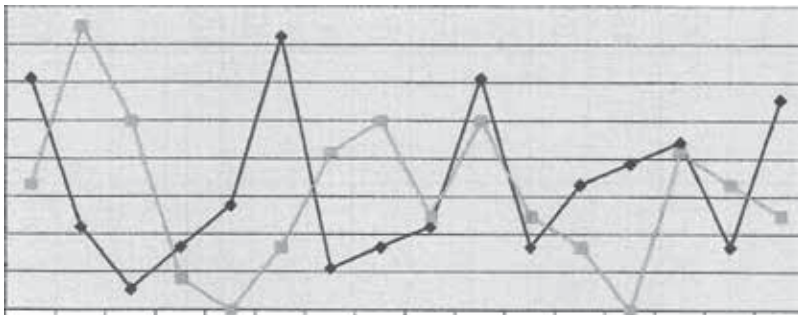

Рис. 1. Особливості мотивів навчальної діяльності студентів технічних спеціальностей

Примітка. • – успішні в навчанні; * – неуспішні в навчанні.

студенти прагнуть досягати поставлених життєвих цілей.

Також серед цінностей-засобів респонденти обрали відповідальність (17%). Ними також була виділена така ціннісна орієнтація, як вихованість (8%), яка, на їхню думку, відіграє не останню роль для досягнення поставлених ними цілей. Проте такі інструментальні цінності незначною мірою, виходячи з відповідей респондентів, сприятимуть досягненню бажаних результатів у житті й професійній діяльності.

Для доведення передбачуваного за результатами теоретичного аналізу проблеми зв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій і мотивації навчання в досліджуваних нами порівнянні показники мотивації навчання досліджуваних із різними рівнями осмислення життя. Такі дані подано на рисунку 2.

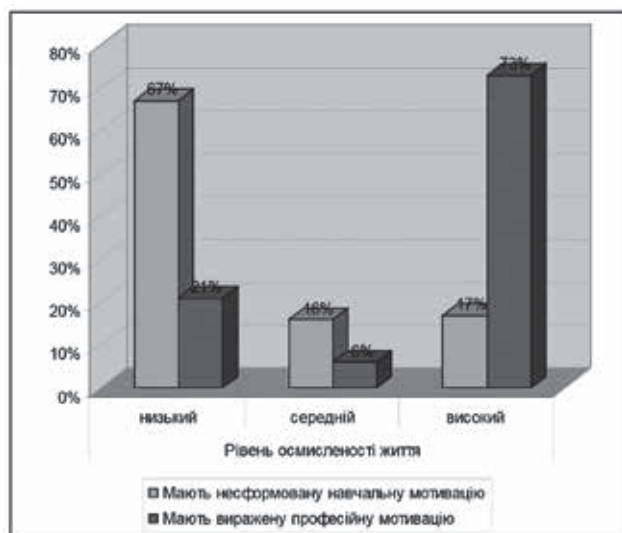

Рис. 2. Особливості мотивації навчання студентів із різним осмисленням життя

Як свідчать дані, подані на рисунку 2, наявна чітко визначена залежність між ціннісно-смысловими орієнтаціями досліджуваних та їхньою навчальною мотивацією. Адже 67% студентів, які мають низький рівень осмислення життя, характеризуються неформованою й мінливою, залежною від зовнішніх умов мотивацією навчання. Такі студенти не постійні в навчальній діяльності, оскільки не мають чіткої цілі навчання та опанування професії, у поведінці орієнтуються на різні цінності.

Натомість студенти, котрі мають чітко осмислене життя й чіткі життєві цінності, характеризуються вираженою навчально-професійною мотивацією. Адже 73% таких досліджуваних точно знають, для чого навчаються, і це узгоджено з їхніми життєвими цілями, а навчання підкорюється провідним життєвим смислам.

Висновки. Важливим питанням оптимізації навчальної мотивації студентів є її співвіднесення із властивими молоді ціннісно-смысловими орієнтаціями, що в сукупності визначає спрямованість молоді особистості й успішність у професійному навчанні. Нами проаналізовано особливості мотиваційної сфери особистості, її вплив на ефективність навчальної діяльності та зв'язок із спрямованістю молоді особистості. При цьому навчально-професійна діяльність у виші визначена нами як щоденна, багаторічна, систематична, передбачає активну самостійну роботу самого студента з оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками. Вона залежить від властивої молоді мотивації й ціннісно-смыслових орієнтацій.

Студенти технічних спеціальностей характеризуються переважанням внутрішньої мотивації, налаштовані на отримання професійно важливих знань. Також їм властива зовнішня мотивація навчання, що виражається в орієнтованості на отримання диплома. Окрім цього, визначено, що більш успішні в навчанні досліджувані характеризуються переважанням внутрішньої мотивації навчання, а менш успішні – зовнішньою мотивацією навчання.

Більшість студентів мають високий рівень осмислення життя, чітко знають, для чого навчаються та чого прагнуть досягти в професійному становленні. Проте є певна значна частина досліджуваних, які мають проблеми в осмисленні життя, що позначається на їхній навчально-професійній мотивації.

Найбільш вираженою термінальною цінністю студентів є активне дієве життя, а найменш вираженою – наявність вірних і хороших друзів та щасливе сімейне життя. Такі ціннісні орієнтації студентів демонструють їхню орієнтованість на зайняття активної життєвої позиції, намагання професійного саморозвитку за деякого нехтування міжособистісними стосунками й сімейним життям.

Нами визначена чітка залежність між ціннісно-смысловими орієнтаціями досліджуваних і їхньою навчальною мотивацією. Так, студенти, які орієнтовні на чітке осмислення життя та визначену структуру цінностей, характеризуються внутрішньою й сформованою навчальною мотивацією. Натомість досліджувані, котрі мають невизначені ціннісно-смыслові орієнтації, характеризуються переважно неформованою, залежною від оточуючих впливів мотивацією. Незважаючи на отримані результати дослідження, питання взаємозв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій і мотивації навчально-професійної діяльності студентів технічних спеціальностей залишається не-

визначеним. Зокрема, наступне дослідження автора буде направлено на окреслення зв'язку провідних цінностей досліджуваних студентів і властивості їм мотивації навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архиреева Т.В. Диагностика учебной мотивации студентов / Т.В. Архиреева // Психология обучения. – 2010. – № 2. – С. 92–103.

2. Гликман И.З. Основы мотивации учения / И.З. Гликман // Инновации в образовании. – 2007. – № 3. – С. 64–81.

3. Дубовицкая Т.Д. К проблеме диагностики учебной мотивации / Т.Д. Дубовицкая // Вопросы психологии. – 2005. – № 1. – С. 73–78.

4. Занюк С.С. Психология мотивации : [навчальний посібник] / С.С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.

5. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте / А.К. Маркова. – М. : Просвещение, 1983. – 96 с.

УДК 159.922.6

ФАКТОРНИЙ ПРОФІЛЬ ДЕПРИВОВАНОЇ САМОСТІ: ЕМПІРИЧНИЙ РАКУРС

Гошовська Д.Т., к. психол. н.,
доцент кафедри педагогічної та вікової психології
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Гошовський Я.О., д. психол. н.,
професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Стаття розкриває психологічні особливості негативного впливу депривації на самосвідомість, образ Я особистості. Установлена специфіка онто- й соціогенези депривованих підлітків, проаналізовано основні типи порушення їхнього психічного розвитку, здійснено емпіричне вивчення окресленої проблеми.

Ключові слова: депривація, депривовані підлітки, самосвідомість, самість, образ Я, самоакцептація.

Статья раскрывает психологические особенности негативного влияния депривации на самосознание, образ Я личности. Установлена специфика онто- и социогенезиса депривированных подростков, проанализированы основные типы нарушений их психического развития, осуществлено эмпирическое изучение очерченной проблемы.

Ключевые слова: депривация, депривированные подростки, самосознание, самость, образ Я, самоакцептация.

Hoshovska D.T., Hoshovskyi Ya.A. FACTOR TYPE OF DEPRIVED SELF: EMPIRIC FORESHORTENING

The article exposes the psychological features of negative influence of deprivation on consciousness, character I am personalities. The specific of genesis of deprived teenagers is set, it is analyzed the basic types of violations of them are analyzed psychical development, the empiric study of the outlined problem is carried out.

Key words: deprivation, deprived teenagers, consciousness, self, character I, self-acceptance.

Постановка проблеми. Феноменологія особистісного самоусвідомлення передбачає поліфундаментальний аналіз різноманітних його складових, насамперед самооцінки, образу Я, самоакцептації, Я-концепції тощо. Депривація призводить до пригнічення основних функціональних параметрів особистості як біосоціального організму, що зумовлює загальне ослаблення її психофізичних і соціально-психологічних можливостей. Режим депривації блокує повноцінний особистісний розвиток як у площині біогенних потреб, так і на рівні соціальної самореалізації, призводячи до дихотомії, депресії, неадекватності тощо. Різноманітні обмеження (відсутність сімейної

опіки, брак любові, соціального контакту, комунікативно-тактильної стимуляції, родинного виховання тощо) зумовлює психосоціальні порушення в соціо- й психогенезі депривованих дітей [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Депривація спричиняє неадекватний ментус свідомості, негативно позначається на самосвідомості, породжує відхилення у формуванні самооцінки, самоакцептації, шкодить психічному здоров'ю, слугує причиною розладів і дисгармоній у процесі особистісного становлення підлітків.

Ступінь розробленості проблеми. Феномен депривації як різнобічне обмеження екзистенційного потенціалу людини вивчається на таких основних рівнях: